

Debreceni Csillagséta

Május 19-én este világszerte több mint 300 helyszínen rendezték meg amerikai mintára a Csillagsétát. Az első International Sidewalk Astronomy Night-ot hazánkban is több helyszínen megtartották, bár az időjárás alaposan beleszólt a programokba. A nálunk Csillagséta nevet kapott rendezvény célja az, hogy – John Dobson szellemében – tudományágunkat minél közelebb vigyük az érdeklődőkhöz. Elegendő egy távcsövet felállítani valamelyik forgalmas téren, utcasarkon, és máris tódulnak az érdeklődők. Debrecenből Zajác György tudósított: „Szombat este végül az időjárás megkegyelmezett a Kossuth téri Csillagsétának. A felhőkkel játszódva, négy távcsóval mutattuk meg a nagyérdeműnek a Holdat és a Vénuszt. Tíz óra után a Szaturnusz is előbújt a felhők mögül. Az érdeklődőknek kártyanaptárainkat osztogattam. Legalább kétszázan néztek távcsőbe...”

Ilyen „csillagsétára” bármikor és szinte bárhol meghívhatjuk a járókelőket. Elegendő egy távcső, egy forgalmas utcasarok és némi lelkesedés...

Mzs

Csillagászati hét és távcsöves bemutató Nagykőrösön

2007. április 21-én, szombat este Nagykőrösön lezárult a Csillagászati Hét az Arany János Református Gimnáziumban és az Arany János Református Gyakorló Általános Iskolában. A diákok egy héten át csillagászati és űr kutatási témájú feladatokat kaptak mindkét iskolában, és látványos kiállítást építettek az általuk készített poszterekből, naprendszer-modellből.

Az eseménysorozat utolsó napján távcsöves bemutató is volt. Sajnos az ég kicsit fátyolos, folyamatosan változó felhőzet mellett zajlott, de így is sikerült a közel 100 érdeklődő gyereknek és szüleiknek megmutatni a Holdat, Vénuszt, Szaturnuszt – néhány fényesebb kettőscsillagot és csillaghalmazt is. Az este során több fényes Lyrida meteor is feltűnt, a legszebb egy a

zenit közelében áthúzó –2 magnitúdós, nyomot hagyó rajtag volt. A bemutatón két diák a saját távcsövével, valamint Balogh Emese és e sorok írója vett részt.

Nyz

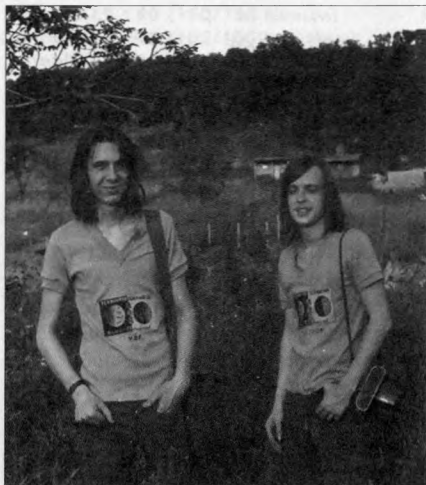
Újra a Mizár alatt

A hetvenes évek pezsgő amatőr életének egyik üde színfoltját jelentették a székesfehérvári Mizár Astronomical Society (MAS), más néven Székesfehérvári Meteorészlelő Szakkör (SZMSZ) táborai. Mindkét szerveződés mögött Hajnáczy Sándor és Soós Zoltán állt – azon pedig senki se akadjon fenn, hogy ez a be sem jegyzett szervezet (MAS) eleve angol elnevezést használt, melynek távolról sem pontos magyar rövidítése az SZMSZ... Történtek ennél sokkal érthetlenebb dolgok is az elmúlt három évtizedben!

Fehérvári barátaink elsősorban a Vértesben szervezett táboraikkal írták be nevüket az amatőrcsillagászat nagykönyvébe. A Csákberény és Gánt közötti kies völgyben, a Gránás-hegy tövében tartott táborok az akkori tizenéves amatőrök egész sora számára jelentettek életre szóló élményt. 1975 és 1978 között több különböző „turnusban” majd’ negyven amatőr fordult meg itt, és viselte el a finoman szólva is spártai viszonyokat.

Az ifjúkori lelkesedés, a közös hobbi, a jó társaság és a sötét éj mellett huszadrangú tényező volt a komfort totális hiánya. Az 1976-os nyári táborra például víz is alig jutott, úgy kellett összekotorni a kút mélyén lappangó sarat, az enyhén homokos víz emlékezetesen varcogott fogunk alatt. Túléltek, senkinek nem lett semmi baja. Fürödni a gánti bányatóra jártunk, a bauxittól vörös víz inkább hűsölésre volt alkalmas, nem pedig tisztálkodásra. Kirándultunk Csókakőre, Csákvárra és Csákberénybe, ahol e sorok írója rokoni kapcsolatai révén akkora kenyeret kaptunk a péktől, mint egy malomkő, súlyra se volt sokkal kisebb. És az ég! A Tejút szélesen hömpölygött, a határfényesség sokszor ostromolta a 7,0-t, egyszer

7,5-ös egünk is volt, el lehetett veszni a csillagok útvesztőjében. Hittük, hogy a legjobb éjszakákon még a horizont *alatt* is látszik a Tejút! Binokliztunk, meteoroztunk, és nem mellékesen rendkívül jól éreztük magun-

Hajnáczy Sándor (balra) és Soós Zoltán 1977-ben, a maguk készítette Terminátor-pólóban

kat. A hetvenes évek végén szétszéledt a csapat, volt ugyan egy nosztalgia-táborunk 1986-ban, de a fellángolás kérész életűnek bizonyult.

És aztán 2007 júniusában ismét összegyűlt a „nagy csapat”... A fő kezdeményező ezúttal Jankovics Zoltán volt, aki – milyen ismerős történet! – sok-sok év után újra elkezdett csillagászkodni, és most ismét lelkesen változozik. Immár nem egy 57 mm-es *egytagú* lencsével, hanem 20 centis Dobsonnal észlel, olyan típusú távcsővel, amiről még csak nem is hallottunk harminc éve. A Dobson határfényessége legalább 14 magnitűdő. Ezt már Kocsis Antal és Keszthelyi Sándor állapította meg, hiszen ők is eljöttek a Vértesbe az egykori táborlakók közül.

A táborhelyen mindent úgy találtunk, mint három évtizeddel ezelőtt. A fák, melyek árnyékába vertük fel egyetlen sátrunkat, most is ugyanakkorának tűnnek, a sovány talajon hogy is nőttek volna meg? A régi tűzrakás helye is ott van, ahol lennie kell, persze ki is

vitte volna el? A táj gyönyörű, abban nincs hiba. A fényszennyezés azonban sokat nőtt. Fehérvár fényudvara fehérről narancsosra váltott, és szemmel láthatóan nagyobb lett, de Mór, Fehérvárcsurgó és különösen a Gánt-Bányatelep melletti kőbánya világítása sokat hízott. A párás levegőben jó nagyok ezek a fénykupacok, de azért lehet még távcsőezni. Az R CrB most is hatvan, a Vénusz szépen sarlósodik, a Jupiteren alig látszik a SEB (ismét el akar tűnni, mint 89-ben?). Az éjszaka fő attrakciója az ISS és az Atlantis átvonulása. Kocsis Anti lelkesen követi a Nemzetközi Űrállomást a 20-as Dobsonnal, látja a napelemtáblákat, de azt már nem hisszük el neki, hogy Jurcsihin integetett is neki az ablakból. Nem valami jó az ég, de a kitaróbbak hajnalig távcsőveznek.

Beszélgünk, sörözgünk, felidézük a régi emlékeket Hajnáczy Sanyival, aki nélkül nincs és nem is lehet „MAS”. Emlékszel, amikor Holl Andris fogadásból megevett 7 (úristen, hét!) mogyorós csokit és megivott 7 (jaj, hét!) Traubisodát? (Holl Andris megérkeztekor mi mást kaphatna vendéglátónktól, mint egy mogyorós csokit és egy Traubisodát – nagy az elképedés, nagy az öröm!)

Az 1976. augusztusi tábor résztvevői

Emlékszel, amikor elhittettük Kocsis Antival, hogy ezentúl fordított lesz a magnitűdóskála, a negatív fényrend lesz a halványabb, és így is kezdtünk el észlelni, aztán persze mindenki belezavarodott? És amikor Jan (Jankovics Zoltán) azokat a szörnyű változós rigmusokat dalolta az éjszakában? Persze hogy emlékszem, mintha ma lett volna!

Emlékszünk azokra is, akik már nem lehet-

nek itt. Emlékszünk Tóth Sanyira, akinek halálhíre épp a legelső tábor kezdésekor érkezett. De fiatalon ment el! Emlékszünk Soós Zolira, a jó barátára, a meteoros, változós „Soó”-ra, aki 1998 karácsonyán hagyott itt minket. És emlékszünk Karászi Pistára is, aki Karcagon szervezte az amatőröket, és ő is itt ült a tűz mellett egy borult éjszaka, és megváltottuk a Világegyetemet. Mintha ma lenne. Alig harminc éve volt. Emlékszünk rájuk, a régi barátokra, de nem sokat beszélünk róluk, mert nem jó túl sokat beszélni azokról, akik elmentek, akik velünk nagyjából egykorúak – voltak. Itt vannak azért velünk, ezt nem kell minduntalan megerősíteni.

A vékonydongájú és vékonypéznű legények főműszere egykor egy 10x50-es binokulár volt, most meg apokromátokról folyik a társalgás, nem is akármilyenekről. Pénzünk ugyan most sincs sok, de jólesik a tizenek centiméteres átmérőkről elábrándozni, sőt, még kimondani is jó a misztikus méreteket. Szinte mindenki autóval jött, a sátrak száma tetemes, még egy nagy katonai sátrunk is van. Engem nem hat meg a sátorbőség, most is a csillagos ég alatt alszom, mint anno. A fő fogás most nem májkrém és gyíkhús (sőt, az egykori ingyencsés, a napon olvasztott és holdfénynél fagyasztott, rovarzárványokat is magába fogadó zsír kenyérré történő kenése, majd a rovarok gondos kipiszkálása most teljes egészében elmarad). A jólét nagy, legalább is a táborban. Jankovics Zoli valami elképesztő szorgalommal süt és főz, szakértő mozdulatokkal, ráadásul nagyon finomakat. A sokfogásos menüt nem kívánom itt felsorolni, a bőséget leginkább a mákos palacsinta korábban elképzelhetetlen és indokolhatatlan luxusa jelzi. Az ingyencsés elkészítéséhez hozott mákdarálót is főszakácsunk... Hajnáczy (Hky) pedig szorgosan darál. Nagyon nagyot változott a világ!

És mégsem változott nagyot a világ, hiszen távcsöveink a második éjszakán is az ég felé fordulnak. Már nem meteorozunk, mint annak idején, nincstelen (műszertelen) ifjúkorunkban, egy-egy fényesebb hullócsillag produkcióját azonban a hagyományos ordi-

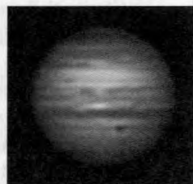
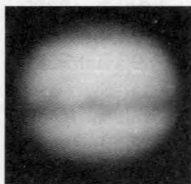
tással nyugtázzuk, mint a régi szép időkben. (Minél fényesebb egy meteor, annál nagyobb az ordítás – érdemes lenne végre egy akusztikus skálát kidolgozni erre...) A fő érdeklődés immár a változókra irányul, Jankovics Zoli a vörös mirák észlelésének szépségét eseteli, költői szavakkal. Észlelünk, tervezgetünk, ami jó jel. Tervezzük, hogy szeptemberben ismét lesz MAS, a régi helyen, a régi emberekkel – és az újakat, az ifjakat is szeretettel várjuk.

A tábori résztvevők nevében mindezt lejegyezte:

Mizser Attila

Újra eltűnik a Jupiter déli egyenlítői sávja?

A Jupiter egyike a leghálásabb célpontoknak, rendszeres észlelése már akkor is rendkívül érdekes feladat, ha a felhőzet nem produkál különösebb változásokat. Június elején jelezték észlelőink, hogy valami nincs rendben a SEB-bel, a déli egyenlítői sávval: északi párjához képest jelentősen elhalványodott!

Bal oldalon: a Jupiter 1989. december 10-én, Dán András felvételén. A 15,2 cm-es Newtonnal és hagyományos fotós technikával készült képen csak egyetlen fósáv látható.

Jobbra: a Jupiter 2007. június 15-én, Berente Béla webkamrás felvételén (23 cm-es Yolo-távcső). A SEB lényegesen halványabb, mint a NEB, az NTZ-ben pedig egy feltűnően sötét folt látható

A SEB elhalványodása vizuálisan is szembevetőd. Kárpáti Ádám 2007. június 7-i leírása (20 L, 99x): „A Jupiter alacsony horizont fölötti magassága erősen rányomja bélyegét a látványra. Ennek ellenére tisztán látható, hogy a SEB lényegesen halványabb a NEB-nél. A NEB-en két kivételés látható.”

Kérjük a Jupiter fokozott észlelését!

Trt

Egy év – egy kép: a Baráti Kör (1963)

A szentendrei városi tanács szép barokk stílusú épületében 1963. szeptember 21-én reggel egy ilyen helyen szokatlan társaság zsibongott. Akadt köztük tanár, orvos, mérnök, targonca-vezető, bádogos, főiskolai hallgató és diák. Egy ponton azonban egységes volt a vegyes gyülekezet: mindenki csillagászatról beszélt, kérdezett, lelkesedett...

Magyarország amatőrcsillagászainak első országos találkozójának résztvevői

A Természettudományi Társulat 1949 áprilisában szó szerint egy tollvonással bekebelezte és megszüntette a Magyar Csillagászati Egyesületet, de nem adott helyette semmilyen szervezeti keretet – bár támogatta a megyei, városi kultúrházak bemutató csillagdáinak létesítését – a „mezei amatőrök”, a távcsövező műkedvelők számára. Az 1950-es évek végétől érezhetővé vált az igény a saját szervezetre. A „rég” MCSE alapítói, volt tagjai egyesületük szép napjaira emlékezve, a fiatal nemzedék pedig az „öregek” elbeszéléseitől hajtvá reménykedtek egy amatőr szervezet megalapításában.

Ezt az igényt érezte át a költő Darázs Endre, amikor az 1960-as évek elejétől szinte fanatikus megszállottsággal szorgalmazta egy csillagászati társaság szervezését. Ebben, érthető módon, szövetségesre talált Kulin Györgyben, és meglepő módon Szentendre vezetőiben. A város vezetősége egy csillagászati találkozót megrendezésével akartak áldozni a város egykori hírneves lakója, Zerinváry Szilárd tanár és ismeretterjesztő (1915–1958) emlékének. A közös elhatározás nyomán 1963. szeptember 21–22-én összeülhetett az amatőrcsillagászok első

országos találkozója. A megnyitón mintegy százan jelentek meg. Szinte mindenki ott volt, aki számított a mozgalomban. Habár a program nagy része erősen ismeretterjesztő jellegű volt, az igazi esemény mégis a 79 résztvevő által aláírt „határozat” volt, amely kimondta: „...a TIT Országos titkársága által jóváhagyott keretek között meg kell alakítani a Magyar Amatőrcsillagászok Baráti Körét...”

Bartha Lajos

Magyarok a csillagokért

A csillagászatot nem véletlenül tartják a legősibb tudománynak. Nyugodtan mondhatjuk, hogy az égbolt tudománya nélkül aligha alakult volna ki a mai értelemben vett civilizáció a Földön.

Honfitársaink is hozzájárultak az égbolt tudományának fejlődéséhez. A Magyar Csillagászati Egyesület különdíjára pályázókat arra kérjük, hogy válasszanak ki egyet a magyar vonatkozású eredmények közül, mutassák be, miben hozott újat a korábbi ismeretekhez képest, mit tett hozzá a világ asztronómiájához!

El lehet gondolni azon is, hogy napjaink, illetve a (közel)jövő hazai csillagászata mit tud hozzátenni a modern csillagászati kutatásokhoz. Milyen területen, milyen módszerekkel érdemes dolgoznunk.

A dolgozatban térj ki eddigi csillagászati tanulmányaidra, tagja vagy-e valamilyen szakkörnek vagy klubnak? Fontos része a pályázatnak a megfelelő forrásjegyzék és a felkészítő tanár nevének feltüntetése. A pályamunkákat – ha van rá mód – digitális formában is kérjük mellékelni, de ennek hiánya nem kizáró ok.

A pályázatnak azok a diákok indulhatnak, akik a 2007-as naptári évben még középfokú intézménybe jártak. A további feltételek megegyeznek az általános pályázati kiírással, amely a Természet Világában, illetve a folyóirat honlapján olvasható a www.termeszettvilaga.hu címen. Beküldési határidő 2007. október 31.

MCSE